

Pressmeddelande från Friskolornas Riksförbund 2003-05-15

Tomas Johansson, ordförande på Friskolornas Riksförbund, bemöter dagens artikel på DN-debatt:

Sanningen om friskolorna – våra skolor urholkar inte kommunernas ekonomi

I dagens DN-debatt anklagas friskoleetableringen för att den orsakar orimliga kostnadsökningar i kommunerna, något som även kvällens Dokument Inifrån kommer att ha som tema.

I debatten om fristående skolor framförs ofta argumentet att etableringen av en friskola i en kommun inte bara försvårar kommunens planering, den urholkar också kommunens ekonomi. Kommunala företrädare målar upp scenarion där de kommunala skolorna töms på elever så snart det fristående alternativet är på plats och kommunerna ställs inför stora omställningskostnader. Kostnader som bland annat leder till att man inte längre kan stötta de redan svaga eleverna med det de behöver.

Det är i den här debatten populärt att utmåla den fristående skolan som den stora boven i sammanhanget. Friskolan beskrivs ofta som de välbeställdas elitskolor. Skolor som utestänger de svaga grupperna i samhället och inte välkomnar barn med kostsamma stödbehov.

Många av våra kommunalpolitiker bekymrar sig över vad de ”tomma platser”, som uppstår när barn lämnar den kommunala skolan, kostar. Någon borde fråga dem varför de inte verkar lika bekymrade över bakgrunden till att platserna blir tomma. Debatten om fristående skolor och de drygt fem procent av landets elever som går där, har gjort att andra, och för skolan betydligt viktigare frågor hamnar i bakgrunden. Dit hör frågor om skolans uppdrag och hur det förvaltas, om lärarrollen och om skolans förmåga att ta vara på varje elevs unika begåvning. Och att detta uppdrag gäller oavsett om skolan barnet går i rårar vara kommunal eller fristående.

Bra skola viktigare än vem som är huvudman

I undersökningar som bl a Friskolornas Riksförbund har genomfört visar det sig att det faktum att skolan är fristående eller ej inte är viktig när föräldrar ska välja skola till sina barn. De vill helt enkelt ha en bra skola till sina barn och bryr sig inte om vem som råkar vara huvudman för skolan. Ingen är tvingad att gå i en friskola. Alla friskolor i vårt land är ett resultat av aktiva val från föräldrar. Varje friskola måste, till skillnad från den kommunala skolan, förtjäna sina elever varje dag.

Våra undersökningar visar att friskolorna idag får sina elever från en allt bredare rekryteringsbas. En högre andel ensamstående föräldrar väljer att sätta sina barn i friskola. Andelen barn som har föräldrar med utländsk bakgrund är också större i friskolor (och inte bara i de med en etnisk eller konfessionell inriktning). Det är heller ingen betydande skillnad i utbildningsbakgrund eller inkomst hos föräldrar som har valt en friskola jämfört med de som har valt en kommunal skola.

Vi kan också se att andelen barn som har särskilda behov ökar i friskolorna. Många friskolor är små och har en speciell pedagogik, något som passar barn som behöver extra stöttning under skolgången. En friare pedagogik, engagerade lärare och fokus på uppgiften betyder att friskolan har stora möjligheter att lyckas där andra misslyckats. Våra erfarenheter visar att friskolan tar ett stort ansvar och lyckas bra med elever med olika typer av problem. Det må vara ett fysiskt funktionshinder, svårartad DAMP, psykologiska problem eller något annat.

Till detta kommer att det finns och planeras fristående skolor för barn med olika fysiska och psykiska funktionshinder. Det är därför viktigt för friskolorna att de ges förutsättningar att vara den

bästa möjliga skolan också för dessa barn. Lagen ger dock kommunerna möjlighet att neka fristående skolor ersättning för barn med omfattande stödbehov.

Kostnaderna ökar – men minskar på sikt

I och med de fristående skolorna har kommunens tjänstemän fått ytterligare en parameter – förutom födelsetal och in/utflyttning ur kommunen - att ta hänsyn till, när de beräknar det framtida elevunderlaget för de kommunala skolorna. Det är ingen hemlighet att många kommuner välkomnar etableringen av fristående gymnasieskolor nu när 80-talets stora barnkullar kommer upp i gymnasiet. Kommunerna skulle haft svårt att klara en sådan utbyggnad som det handlar om på egen hand.

Under en övergångsperiod kan det kosta lite mer för kommunen att en friskola etablerar sig. Efter några läsår borde man dock ha lärt sig att ta hänsyn till även denna parameter och låta den slå igenom i den kommunala planeringen.

Kommunen har enligt lagen dessutom rätt att innan bidraget till friskolan bestäms, tillgodoräkna sig en viss del för sina övergripande kostnader för skolväsendet i kommunen, kostnader som friskolan inte har. Det kallas för ”skolpliktskostnader” och där ingår olika övergripande kostnader för administration och logistik. Skolpliktskostnadens storlek skiljer sig mycket mellan olika kommuner, vissa drar av ända upp till 25 procent medan andra inte drar av något alls. Underlagen för hur man räknar ut skolpliktskostnaden är ofta bristfälliga.

Kommunerna vet inte vad skolan kostar

Erfarenheten har visat att det överhuvudtaget verkar svårt för kommunerna att veta vad en plats i skolan egentligen kostar. Inte minst när man ska betala ersättning till friskolorna. Många av de utgifter man har för sitt skolväsende i kommunen ligger på helt andra konton. Hur fördelas kommunala skolors besök i simhallen eller stadsbiblioteket? Eller ombyggnader, tillbyggnader och reparationer av skolans lokaler? I vilken budget ligger det och fördelas det till friskolor? Vaktare och övervakning i kommunen har ofta mer än skolan på sitt uppdrag, men får friskolan del av detta? Inte ens när man ska räkna på kostnader som ligger direkt på skolan verkar kommunerna ha det så enkelt. Hur fördelar man en språklärare på gymnasiet som samtidigt undervisar elever från väldigt många program?

En förutsättning för de fristående skolorna är att deras villkor blir lika de kommunala så långt som möjligt när det gäller ekonomiska förutsättningar. Friskolorna måste också ha en möjlighet att få ta del av de underlag som kommunerna utgår från i sina beräkningar. Det är fortfarande en bra bit kvar innan vi når dit.

Många kommuner utnyttjar de ”kryphål” som finns, och de fristående skolorna missgynnas i förhållande till de kommunala. Man ”missar” till exempel att ge friskolorna del av Wärnerssonpengarna, ett statsbidrag som är till för att barnen i skolan ska nå en bättre målpuppfyllelse, oavsett vilken huvudman de har på sin skola.

Friskolan ska varje år förhandla om sitt bidrag, men det är en förhandling med inbyggda snubbeltrådar, där kommunen i egenskap av sin storlek och sin kunskap har ett oerhört förhandlingsövertag. Förhandlingen försvåras och kompliceras av att kommunen sitter på två stolar samtidigt. Idag är den både finansiär och konkurrent till friskolorna.

Den som varit lärare i en kommunal skola vet att en stor del av pengarna till skolan försvinner redan innan de når dit. Även sedan pengarna kommit ut till skolan är användningsmöjligheterna begränsade. Att vilja köpa lite billigare möbler på IKEA eller på second-hand, för att kunna få loss medel att använda i undervisningen, går ibland inte eftersom skolan har upphandlingsavtal med en viss möbelleverantör. I en fristående skola är manöverutrymmet större. Skolan själv bestämmer vart pengarna ska gå, och de som arbetar i de fristående skolorna upplever i allmänhet att en större del av pengarna kommer eleverna till del.

Några positiva effekter av friskolor

På våra friskolor ser vi en mängd positiva effekter, som är goda för hela samhällsekonomin och

som visar att friskolorna kan åstadkomma mer eller minst lika mycket för samma pengar. Här är några exempel:

- Våra medlemmar rapporterar att deras lärare är mindre sjuka än de var när de arbetade i den kommunala skolan. Sjukskrivningstal på under 2 procent är inte ovanligt.
- En av våra större friskolor i norra Sverige har en skolpeng som är betydligt lägre än den de kommunala skolorna har att röra sig med. De har trots detta de bästa resultaten i länet och de nöjdaste eleverna. Köerna för att få gå i den skolan är mycket långa.
- En tidigare avfolkningskommun i Mellansverige har fått det angenäma problemet att hantera inflyttning av barnfamiljer till kommunen. De pendlar hellre till jobbet i grannkommunen för att kunna få ha sina barn i den utmärkta friskolan.
- I en Stockholmskommun får friskolerektorn hela tiden höra att om han inte tänker utvidga sitt högstadium så att alla eleverna får plats, kommer föräldrarna att flytta från kommunen. Den kommunala skolan där är inget alternativ.
- Från flera av våra friskolor hör vi hur barn som haft ett omfattande stödbehov när de går i den kommunala skolan, mår så bra både själsligt och intellektuellt av att gå i friskolan att deras stödbehov minskar dramatiskt.
- I en annan del av landet tvingade den nyetablerade friskolan fram en omorganisation i kommunen. Detta har enligt tjänstemännen på kommunen lett till bättre kvalitet samt i år även att man sparar en miljon på gymnasiekontot. Denna sanning måste förbli en hemlighet eftersom kommunalrådet ogillar friskolor.

Den allmänna debatten om friskolorna behöver nyanseras. Att påstå att friskolorna är huvudorsaken till den kommunala skolans ekonomiska kris är grovt överdrivet och inte verklighets baserat. Sanningen är faktisk tvärtom. De fristående skolorna missgynnas ekonomiskt i många kommuner. Lika villkor oavsett huvudman borde vara självklart. Ersättningen för eleven får inte avgöras av vem som är huvudman.

Tomas Johansson

Ordförande Friskolornas Riksförbund

För mer information kontakta:

Tomas Johansson, ordförande Friskolornas Riksförbund, mobil 070-583 44 94

Du som inte vill få våra pressmeddelanden på detta sätt i fortsättningen, var vänlig meddela detta med e-post till gunnel.mohme@friskola.se

Friskolornas Riksförbund, Box 161 88, 103 24 Stockholm